

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

TEKSTİL TEKNOLOJİSİ

**KUMAŞ BOYAMA
(ÇEKTİRME YÖNTEMİ) 1
542TGD570**

Ankara, 2011

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ- 1	3
1. JET BOYAMA MAKİNESİ	3
1.1. Çalışma Prensibi	3
1.2.1. Boyar Madde - Kimyasal Madde Hazırlama ve İlave Tankı	6
1.2.2. Sıcaklık Değiştirici (Eşanjör)	6
1.2.3. Gövde.....	7
1.2.4. Düze (Jet).....	8
1.2.5. Sirkülasyon Pompası	9
1.2.6. Haspel	10
1.2.7. Filtre.....	11
1.2.8. Kumaş Yükleme Boşaltma Aparatı	11
1.3. Makinenin Programlanması	12
1.3.1. Makineyi Boyama Grafiğine Göre Programlama	13
1.3.2. Reçeteye Göre Hesaplamaları Yapma	14
1.4. Makinenin Çalıştırılması	14
1.4.1. Prosesin Akışına Göre İlavelerin Yapılması.....	15
1.4.2. İşlem Süresince Gerekli Kontrollerin Yapılması.....	15
1.4.3. Boyama ve Ard İşlemlerin Bitiminde Kumaşın Çıkarılması.....	16
1.5. Makinenin İşlem Sonrası Bakım ve Temizliği.....	16
UYGULAMA FAALİYETİ	18
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	21
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	22
2. OVER-FLOW BOYAMA MAKİNESİ	22
2.1. Çalışma Prensibi	22
2.2. Makinenin Kısımları	23
2.2.1. Kumaş Yükleme Boşaltma Aparatı	23
2.2.2. Sirkülasyon Pompası	24
2.2.3. Haspel	25
2.2.4. Boyar Madde Kimyasal Madde Hazırlama ve İlave Tankı	25
2.2.5. Sıcaklık Değiştirici (Eşanjör)	26
2.2.6. Gövde (Tekne).....	27
2.2.7. Taşıma Borusu (Over-flow).....	27
2.3. Makinenin Programlanması	28
2.3.1. Reçeteye Göre Hesaplamaları Yapma	28
2.4. Makinenin Çalıştırılması	28
2.4.1. Proses Süresince Yapılacak İşlemler	28
2.4.2. İşlem Süresince Gerekli Kontrollerin Yapılması.....	29
2.3. Makinenin İşlem Sonrası Bakım ve Temizliği.....	30
UYGULAMA FAALİYETİ	31
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	34
MODÜL DEĞERLENDİRME	35
CEVAP ANAHTARLARI	36
KAYNAKÇA	37

AÇIKLAMALAR

KOD	542TGD570
ALAN	Tekstil Teknolojisi
DAL/MESLEK	Tekstil Boyacılığı
MODÜLÜN ADI	Kumaş Boyama (Çektirme Yöntemi) 1
MODÜLÜN TANIMI	Çektirme yöntemi ile kumaş boyayan jet ve over-flow makinelerinde, uygun çalışma prensibine ve metoda göre işletme şartlarında boyama yapabilme yeterliliğinin kazandırıldığı öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/32
ÖN KOŞUL	
YETERLİK	Çektirme yöntemine göre kumaş boyamak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç Bu modül ile uygun ortam sağlandığında tekniğine uygun çektirme yöntemine göre kumaş boyayabileceksiniz. Amaçlar 1. Jet boyama makinesinde çalışma prensibine ve metoda uygun boyama yapabileceksiniz. 2. Over-flow boyama makinesinde çalışma prensibine ve metoda uygun boyama yapabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: İşletme ortamı Donanım: Jet boyama makinesi, over-flow boyama makinesi, jet boyama makinesinde boyama için kullanılacak sentetik ve sentetik karışimli materyaller, over-flow boyama makinesinde boyama için kullanılacak materyal, boyar madde, kimyasal madde ve yardımcı maddeler
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen modül sonunda ölçme aracı (çoktan seçmeli test, doğru-yanlış testi, boşluk doldurma, eşleştirme vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek sizi değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Tekstil sektörü, ülke ekonomimizin büyümesine katkı sağlayan önemli bir sektördür. Tekstil terbiye teknolojisi de günlük hayatta kullanılan tekstil mamul ve yarı mamullerine beyazlık, renk, desen, tutum, kullanım yerine uygunluk gibi özellikler kazandırmayı, aynı zamanda çekiciliği ve albeniyi de artırmayı amaçlayan tekstil sektörünün önemli bir dalıdır.

İnsanlar uzun yıllar önce vücutlarını örttükleri, evlerinde ve çeşitli amaçlarla kullandıkları tekstil mamullerini doğal boyar maddelerle boyayarak renklendirmişlerdir. İnsanların o zamanlar kullandıkları boyama yöntemlerini evimizde de uygulayabiliriz. Ama çok fazla tekstil mamulünü boyayamayız tabii ki.

Çektirme yöntemi değişik birçok tekstil materyalinin düzgün olarak boyanmasını sağlamaktadır. Fakat boyama maliyetinin (atık su, boyar madde, enerji vb.) yükselmesi nedeniyle makine üreticileri daha ekonomik makineler üretmeye başlamışlardır. Bu çok teknolojik makinelerin kullanımı için iyi yetişmiş, dalında uzman elamanlara ihtiyaç vardır.

Bu modül ile çektirme yöntemi ile kumaş boyayan jet ve over-flow makinelerinin çalışma sistemleri, kısımları, çalışma şartları, bakım ve temizliği ile ilgili konuları öğreneceksiniz. İşletme ortamında bu makinelerle uygulama çalışmaları yapabilecek yeterliliğe ulaşacaksınız.

ÖĞRENME FAALİYETİ- 1

AMAÇ

Bu öğrenme faaliyetinde edinilen bilgi ve beceriler doğrultusunda, uygun ortam sağlandığında jet boyama makinesinde, çalışma prensibine ve metoda uygun boyama yapabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Bulduğunuz bölgede jet kumaş boyama makinesi kullanan işletmelerden, makinenin kısımları hakkında bilgi edinip rapor hâlinde sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.
- İnternet üzerinden jet kumaş boyama makineleri ile ilgili teknik bilgi, resim gibi dokümanlar elde ederek sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. JET BOYAMA MAKİNESİ

1.1. Çalışma Prensibi

Jet kumaş boyama makineleri çektirme yöntemi ile kesikli (diskontinü) olarak çalışan, yüksek sıcaklık ve basınç altında tüp veya halat şeklinde örme ve dokuma kumaş boyayabilen makinelerdir. Günümüzde yaygın olarak kullanılan makinelerdir.

Bu makineler pamuk, viskon, sentetik ve bunların karışımı (pamuk/polyester, pamuk/polyamid, viskon/polyester gibi) kumaşların boyanmasında ve ön işlemlerinde kullanılır. 1400 °C'ye kadar sıcaklık elde edilebilir. Flotte oranı 1,5–1:20 arasındadır. Hem materyalin hem de flottenin aynı anda sirküle olduğu makine tipidir. Asıl kumaş hareketini düzelerden basınçla püskürtülen flotte yapar ve sevk silindiri (haspel) de bunu destekler. Günümüzde kumaş hareketinin hava basıncı ilavesiyle desteklenmesi yöntemiyle çalışan makineler az da olsa kullanılmaktadır.

Düze ve taşıma borusu materyalin taşınmasının yanında, kumaşı flotteyle temas ettirerek boya kırıkları ve abrajı önler. Çift düze ile çalışan jet boyama makineleri de vardır. Çalışma şekli şöyledir:

Boyama halat veya tüp hâlinde yapılır. Makinede hem flotte hem de halat hâlindeki kumaş büyük bir hızla sirküle edilir. Kumaşın tümünün makine içerisinde her iki dakikada, bir tam devir yapması gerekir. Basınç altındaki kumaş düzeye (daralan kısma) geldiğinde hızlanır ve kumaşı da beraberinde sürükler (Burada kullanılan düzenin görevi hem flottenin sirkülasyonu hem de kumaşın taşınmasını sağlamaktır.). Böylece flottenin kumaşa nüfuzu da artar. Sonuçta düzgün bir boyama elde edilir. Kumaş hızı 400-700 m/dakika civarındadır. Kumaş kendiliğinden hareket ettiğinden kırışıklık meydana gelme ihtimali azdır.

Jet boyama makineleri 1 – 6 bölmeden oluşabilir. Her bir bölmenin kumaş kapasitesi materyal cinsine göre ve makineye göre değişmekte ise de polyester için 90/120 kg, pamuk için 100/150 kg'dır. Böylece kumaş boyama kapasitesi 900 kg'a kadar çıkabilmektedir. Günümüzde bu kapasite 1800 kg seviyesine artırılmaktadır.

Resim 1.1: Jet boyama makinesi

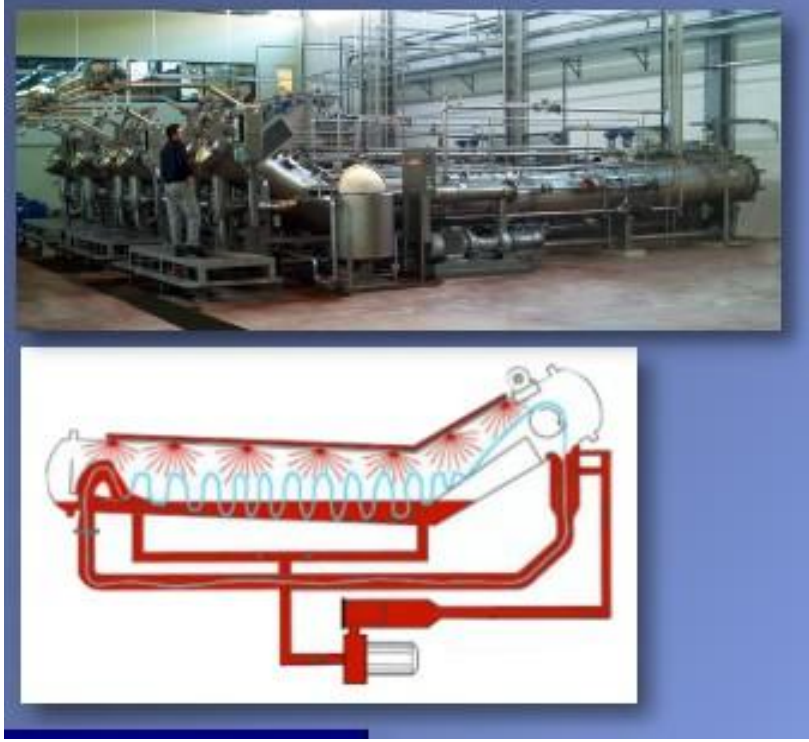
Jet boyama makinesi ile tam dolu veya yarı dolu flotte ile çalışmak mümkündür. Ancak yarı dolu flotte ile çalışırken maliyet çok yükselir. Tam dolu jet boyama makinelerinde flotte oranını yüksek, hızı düşüktür. Makine tam dolu kullanıldığında içinde hava kalmadığı için köpürme meydana gelmez. Dolayısıyla ayrıca köpük önleyici kullanmaya gerek kalmaz.

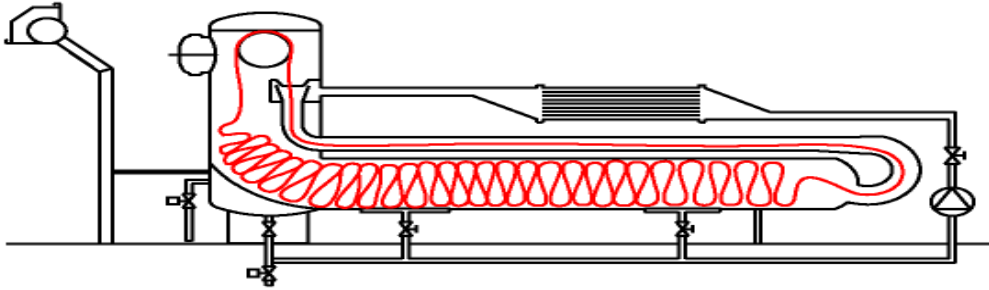
Resim 1.2: Jt boyama makinesi

Yarı dolu jet boyama makinelerinde yüksek flotte püskürtme hızı ve düşük flotte oranı ile çalışılır. Flotte hızının yüksek olması nedeniyle köpürme olması, bu tip jetlerin dezavantajıdır. Çünkü optik okuyucu kısım köpükten dolayı kapanabileği için kumaşın haspele sarılması durumunda makinenin uyarı sistemi devreye girmeyebilir. Ayrıca fazla köpük oluşumundan dolayı boya lekeleri oluşabilir.

Resim 1.3: Yarı dolu jet boyama makinesi

Şekil 1.1: Tam dolu jet boyama makinesi

Makine teknolojisinin gelişmesi ile jet boyama makinelerinde de gelişmeler olmuştur. Flotte oranları düşürülerek su tasarrufu sağlayan, boyanacak kumaş özelliklerine göre düze çapları ayarlanabilen flotte püskürtme basıncı otomatik ayarlanabilen jet boyama makineleri gelişen teknolojiyle beraber günümüzde kullanılmaktadır.

1.2. Makinenin Kısımları

Jet boyama makineleri flottenin makine içindeki miktarına, kumaşın hareket şekline ve makine yapısına göre farklı firmalar tarafından üretilmektedir. Amaç daha kısa süre ve flotte oranında, kumaşa en az veya hiç hasar vermeden ekonomik olarak düzgün boyama yapmaktır.

Makine üretici firmalar farklı yapıda ve çalışma sistemine sahip jet boyama makineleri yaparsalar da kısımlarında büyük farklılıklar oluşmamaktadır. Genel olarak jet boyama makineleri şu ana bölümlerden oluşmaktadır:

- Boyar madde - kimyasal madde hazırlama ve ilave tankı
- Sıcaklık değiştirici (eşanjör)
- Gövde
- Düze (jet)
- Sirkülasyon pompası
- Haspel
- Filtre
- Kumaş yükleme ve boşaltma aparatı

1.2.1. Boyar Madde - Kimyasal Madde Hazırlama ve İlave Tankı

İlave tankı boyar madde ve diğer kimyasalların makine ve hazırlama tankı içerisine dozajı için kullanılır. Tankın içinde endirekt ısıtma sistemi ile flotteye ilave edilecek maddeler ısıtılır ve mikser yardımı ile karıştırılarak makineye pompalanır. Boyar madde ve kimyasal maddeler, boya mutfağında hazırlanıp bilgisayar sistemi ve dozaj pompaları yardımıyla da makinelere ilave yapılabilir. Makinelerin genellikle iki adet ilave tankı vardır.

Hazırlama tankı, makinedeki banyonun boşaltılması sırasında ilave edilecek banyonun hazırlanıp vakit kaybı olmadan anında sevkini sağlar. Belirlenen sıcaklığı temin eder.

1.2.2. Sıcaklık Değiştirici (Eşanjör)

Sirküle eden flottenin hızlı ısınmasını ve soğutulmasını sağlar. Makinenin üzerinde-yanında, dikey veya yatay olarak bulunur. İçerisinde 2 bölme vardır. Flotte ve buhar ayrı olarak geçmektedir. Birbirine endirekt olarak temas eder.

Isıtma hızı, buhar ile suyun temas ettiği yüzeyin büyüklüğüne ve buharın sıcaklığına göre değişir.

Resim 1.4: Boyar madde ve kimyasal madde ilave tankı – eşanjör

Resim 1.5: Boyar madde ve kimyasal madde ilave tankı

1.2.3. Gövde

Düzeden geçen kumaşın daha sonraki turlar için banyo içerisinde beklediği kısımdır. O veya J şeklinde olabilir. Burada dizayn ve sürtünme önemlidir. Çünkü gövde çapı büyüdükçe kumaşta kırık oluşma riski azalır. Sürtünme kuvveti az olursa gövde içine yığılan kumaşa abrajlı boyamaya sebep olan düğümlenme meydana gelmez.

Resim 1.6: Gövde (PİPO)

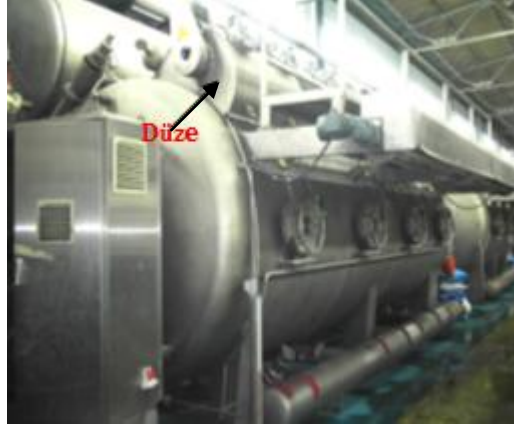
Resim 1.7: Gövde (0)

1.2.4. Düze (Jet)

Kumaşın ve flottenin bağlantı zamanının gerçekleştiği ve her ikisinin de hareketli olduğu boyama işleminin meydana geldiği kısımdır. Makinelerde tek veya çift düze olabilir. Düze basıncı ve kumaş hızı gibi boyama için önemli ayarların yapıldığı alandır. Düze çapı değişken olduğu gibi sabit de olabilmektedir.

Düze çapı, boyanacak kumaş cinsi ve gramajı ile ayarlanır. Sentetik ve hafif gramajlı kumaşlar için düze çapı dar, 100 - 150 g/m² gramajlı sentetik - karışım - doğal lifler için orta yani 12 cm çapında, ağır gramajlı (150 - 900 g/ m²) kumaşlar için 16 cm'ye kadar çapı olan düzeler kullanılır.

Düze içindeki flotte basıncı, düze çapı ve pompa hızı ile ayarlanır. Sentetik ve düşük gramajlı kumaşlar boyanırsa düze basıncı yüksek, doğal ve düşük gramajlı kumaş boyanırsa düze basıncının düşük olması gerekir. Çünkü doğal lifler fiziksel etki karşısında daha çabuk yıpranmaktadır.

Resim 1.8: Düze (jet)

Resim 1.9: Düze (jet)

1.2.5. Sirkülasyon Pompası

Flottenin devridaimini sağlayan kısımdır. Pompa hızı ve devri flotte hareketliliğini dolayısı ile boyar maddenin elyafa çekiş hızı ve boyanacak kumaş cinsi gibi faktörleri doğrudan etkiler. Sirkülasyon pompasının hızı haspel ile uyumlu olmalıdır. Haspel ile sirkülasyon pompasının hızının uyumlu olmaması, kumaşın gerilmesi ve haspele sarılması gibi sakıncalara sebep olur.

Resim 1.10: Sirkülasyon pompası

1.2.6. Haspel

Düze ile beraber kumaşın makine içindeki hareketini sağlayan kısma haspel ya da çıkırık adı verilir. Haspel kumaşın daha az gerilimle karşılaşp yıpranmaması için kumaş düzeye gelmeden kumaşın hareketini sağlar. Kumaşın makine içerisinde dakikada atacağı tur sayısı haspel, sirkülasyon pompası ve düzenin hızı ile ayarlanır. Kumaşın dakikada attığı tur sayısı elyafın cinsine, boyar maddeyi çekiş hızına ve metraja göre değişir (40/450 m/dk.).

Örneğin, sentetik kumaşlarda 400 m/dk. olabilir. Kumaş makinede 1,5 dakikada 1 tur dönebilir.

Resim 1.11: Haspel

1.2.7. Filtre

Sirküle eden flottenin etkin filtrasyonu büyük, yüzey alanı özel konik şekilli bir sepet tipi filtre ile sağlanır. Bu kısım, kumaştan dökülen tüy ve elyafın işlem sırasında etkili bir biçimde toplanmasını temin eder.

Resim 1.12: Filtre

1.2.8. Kumaş Yükleme Boşaltma Aparatı

Kumaşın makineye girişinde ve çıkışında hareket ve yön veren kısımdır.

Resim 1.13: Kumaş yükleme boşaltma aparatı

1.3. Makinenin Programlanması

Jet kumaş boyama makinelerinin tüm kısımları tam otomatik olarak kontrol edilebilmektedir. Otomatik kontrol cihazlarına programatör adı verilir. Programlar, programatör cihazına işletme yetkilileri tarafından hazırlanan disket veya hafıza kartları ile yüklenir. İşletmelerde, her makinenin programatör cihazı vardır. Disket veya hafıza kartları kullanılarak program cihaza kaydedilir.

Programlar üzerinde istenilen değişiklikler elle yapılabilir. Programatör cihazı ile aşağıdaki kontroller otomatik olarak yapılır:

- Boyama diyagramı kontrolü
- Boyar madde ve kimyasal madde dozajlama kontrolü
- Flotte boşaltma ve doldurma vanaları kontrolü
- Isıtma ve soğutma sistem kontrolü
- Sirkülasyon pompasının kontrolü
- Haspel hızının kontrolü

Resim 1.14’te gösterilen programatör cihazına bağlı kontrol panellerinde sirkülasyon pompa hızı, haspel hızı ve düze çapı veya basıncı otomatik olarak ayarlanabilmektedir. Her an boya mutfağına otomatik bağlanarak flotte kontrol edilebilir.

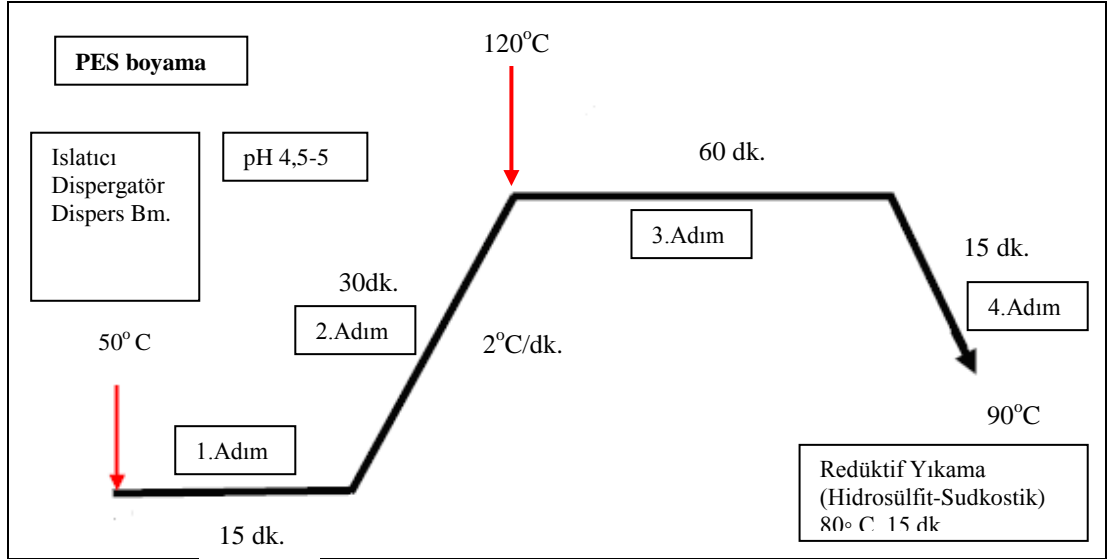
Resim 1.14: Kontrol panelleri

Boyanacak materyele uygulanacak boyama grafiğine göre programlama işlemi yapıldıktan sonra makineye su pompalanmaya başlanır. Halat formundaki kumaş ucu, uzun plastik bir boru veya kılavuz ip yardımıyla haspelerle uzatılır. Kumaş, başı ve sonu birbirine dikilerek ön işlemler ve boyamaya hazır duruma getirilir.

1.3.1. Makineyi Boyama Grafiğine Göre Programlama

Makineyi programlama, işletmede programatör cihazını kullanabilen kişiler tarafından yapılır. Programatörler tarafından makinede uygulanan prosesler ya numara sistemi ile ya da isim verilerek önceden programlanır. Örnek olarak aşağıda verilen boyama grafiği için programlamada şu basamaklar takip edilir:

BOYAMA GRAFİĞİNE GÖRE PROGRAMLAMADA 1. ADIM

- Başlangıç sıcaklığı (50°C) için “set point” bölümüne girilerek “enter” tuşuna basılır.
- Eğer başlangıç sıcaklığında belli bir süre çalışılacaksa ilk adım olarak başlangıç sıcaklığı “temperature” bölümüne bir daha girilerek tekrar “enter” tuşuna basılır ve ardından ekrana gelen “time” bölümüne çalışılacak süre (15 dakika) yazılır.
- Enter tuşuna basılarak grafikteki ilk adım tamamlanır.

BOYAMA GRAFİĞİNE GÖRE PROGRAMLAMADA 2. ADIM	➤ Ardından gelen “temperature” bölümüne çıkılacak sıcaklık değeri (120°C) yazılarak “enter” tuşuna basılır. ➤ 2. adım çıkış eğrisi adımı olduğundan “time” bölümüne değer yazılmadan enter tuşuna basılarak “temp/minute” bölümüne çıkış değeri (2°C/dk.) yazılır ve enter tuşuna basılır. ➤ 3. adıma “temperature” bölümüne çıkılan sıcaklık (120°C) değeri yazılarak geçilir.
BOYAMA GRAFİĞİNE GÖRE PROGRAMLAMADA 3. ADIM	➤ “Enter” tuşuna basıldıktan sonra gelen “time” bölümüne bu sıcaklıkta çalışılacak süre (60 dk.) girilir ve “enter” tuşuna basılır. ➤ 4. adımda işlem sonunda düşülecek sıcaklık “temperature” bölümüne (90°C) girilerek “enter” tuşuna basılır.
BOYAMA GRAFİĞİNE GÖRE PROGRAMLAMADA 4. ADIM	➤ 4. adımda işlem sonunda düşülecek sıcaklık “Temperature” bölümüne (90°C) girilerek enter tuşuna basılır. ➤ 4. adım düşüş eğrisi adımı olduğundan “time” bölümüne değer yazılmadan “enter” tuşuna basılarak “temp/minute” bölümüne düşüş değeri (2°C/dk.) yazılır ve “enter” tuşuna basılır.

1.3.2. Reçeteye Göre Hesaplamaları Yapma

Müşteri, daha önceden renk çalışması yaptırdığı ya da işletmede boyanmış rengini, istediği kumaşın miktarını ve cinsini işletmeye bildirir. Kumaş işletme şartlarında boyanmadan önce, hatalı boyamayı önlemek için bir parça numune alınarak laboratuvarında boyama uygulaması yapılır. Daha sonra işletme şartlarına göre hesaplamalar yapılır.

1.4. Makinenin Çalıştırılması

Programlaması yapılan makineye ilk olarak soğuk su dozajı yapılır. Kumaş haspel ve sirkülasyon pompası hareketi ile makineye doldurulur. Aynı zamanda sıcaklık başlangıç seviyesine getirilir. İlave tankında ön işlemler için hazırlanan maddeler makine tarafından alındıktan sonra çalışmaya tam olarak başlanır. Haspel hızı, sirkülasyon pompası basıncı ve programa göre otomatik olarak yapılır.

1.4.1. Prosesin Akışına Göre İlavelerin Yapılması

Makinede yapılacak olan işleme göre ilk olarak uygun program seçilir ve start düğmesine basılarak işleme başlanır. Programa göre kumaşın makineye yüklenmesi, kimyasal madde ilaveleri, boyar madde ilavesi ve numune alma gibi proses adımları izlenerek kumaşın boyanması gerçekleştirilir. Boyama işlemi süresince ilave zamanı geldiğinde programatör tarafından uyarı sesi verilir. İşçiler bu sesi duyduklarında gerekli ilaveleri, ilave tankında hazırlayarak makinenin almasına dikkat etmelidir.

Ard işlemler sırasında da yapılacak ilaveler, ilave tankında hazırlanır. Program zamanına göre makineye otomatik olarak verilir.

1.4.2. İşlem Süresince Gerekli Kontrollerin Yapılması

Ön işlemler, boyama işlemi ve ard işlemler sırasında yapılması gereken kontroller boyamanın düzgün yapılmasını sağlar. Bu kontrollerin yapılması hatalardan oluşacak zaman ve maliyet kaybını ortadan kaldırır. Aynı zamanda emniyetli çalışmayı sağlar.

İşlemler süresince yapılacak kontroller aşağıda verilmiştir.

1.4.2.1. pH Kontrolü

Boyama, boya kasarı ve nötralizasyon işlemleri sırasında yapılan kontrollerdir. Kontrol pH kâğıdı ile yapılır. Jet boyama makinelerinin bazılarında makine içindeki pH metre cihazıyla yapılabilir. Boyar madde ile kumaş arasındaki reaksiyonun gerçekleşmesi için bu kontrolün yapılması gerekir.

1.4.2.2. Numune Alma ve Renk Kontrolü

Boyama sonrası ve ard işlemler sonrası olmak üzere iki defa renk kontrolü yapılır. Kumaştan küçük bir parça kesilir, istenilen renk ile karşılaştırılır.

1.4.2.3. Basınç Kontrolü

Jet boyama makineleri yüksek sıcaklık ve basınç altında çalışan makinelerdir. Basınç kontrolü makine üzerindeki manometre ile yapılır. Basınç makine tarafından ayarlanır, fakat işçiler tarafından da kontrol edilmelidir. Çünkü basınç dolayısıyla patlama riski vardır.

Resim 1.15: Manometre

1.4.3. Boyama ve Ard İşlemlerin Bitiminde Kumaşın Çıkarılması

Makinede top başı bulunur ve kesilir. Kumaş çıkarma çıkırığına verilir. Daha sonra arabalara doldurulur. Bazı makinelerde kumaş top başına mıknatıs takılır. Kumaş çıkarılacağı zaman mıknatıs sistemi harekete geçirilir ve top başı bulunur. Kumaş çıkarma çıkırığına verilir.

Resim 1.16: Kumaş çıkarma işlemi

1.5. Makinenin İşlem Sonrası Bakım ve Temizliği

Boyama ve ard işlemlerin bitiminde, koyu renk çalışılmış ise makinenin içi, kılavuz bez ve içinde ıslatıcı-hidrosülfid-hipoklorit gibi temizleyici maddelerden biri veya birkaçı bulunan flotte ile düşük veya yüksek sıcaklıkta 15–60 dakika çalıştırılarak kalan boyar madde giderilir (Polyesterde 130–140 °C – 60 dakika).

İşlemler sonrası filtre kontrolü yapılır. Değiştirilmesi gerekiyorsa değiştirilir.

Makinenin iç yüzeyinin pürüzsüz olması gerekir. Eğer kumaşta yüzeyden dolayı herhangi bir hasar varsa yüzey kontrolü ve temizliği yapılır.

Makine yüksek basınçta çalıştığı için boru bağlantı yerlerindeki emniyet contaları zamanla aşınır. Contaların 1-3-6 aylık periyotlarla kontrolü yapıp yıprananların değiştirilmesi gerekir.

İşlemler sonrası ilave tankının, makine çevresinin temizlenmesi gereklidir.

UYGULAMA FAALİYETİ

- Jet boyama makinesinde kumaş boyayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Kumaşı makineye yerleştiniz.	➤ Kumaşa yırtık olup olmadığını kontrol ediniz. ➤ Kumaş uçlarını düzgün dikişiniz.
➤ Seçtiğiniz bir reçeteye göre boyama grafiğini makineye programlayınız.	➤ 1.3.1'deki örnek programı dikkatli inceleyiniz. ➤ Makinedeki otomatik ve el ile kontrol edilebilen kısımları kontrol ediniz.
➤ Makineyi çalıştırınız.	➤ Makineyi çalıştırmadan önce programı ve reçeteyi tekrar kontrol ediniz. ➤ Makine çalıştırma talimatına uyunuz. ➤ Makinede düze, haspel hızı gibi kısımların ayarlarını kontrol ediniz.
➤ Prosesin akışına göre ilaveleri yapınız.	➤ Kimyasal madde ilavesi yaparken dikkatli olunuz. ➤ İlave miktarlarını iyi okuyunuz. ➤ İlave tankının temizliğini kontrol ediniz. ➤ Boyar maddeyi iyi çözünene kadar kontrol ediniz.

➤ Proses süresince gerekli kontrolleri yapınız.	
➤ Boyama ve ard işlemler sonunda kumaşı makineden çıkarınız.	➤ Kumaş ucunu bulurken dikkatli olunuz. ➤ Kumaşın gerilimsiz çıkmasına dikkat ediniz. ➤ Kumaşı çıkarmadan önce kumaşı dolduracağınız arabayı getiriniz.
➤ Makinenin temizlik ve bakımını yapınız.	

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız beceriler için **Evet**, kazanamadığınız beceriler için **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Makineye alınacak kumaşın cinsini kontrol ettiniz mi?		
2. Kumaşı makineye alırken yırtık olan yerleri kontrol ettiniz mi?		
3. Boyama grafiğine uygun programı programatöre kaydettiniz mi?		
4. Boyama reçetesini doğru hazırladınız mı? Kullanılacak maddelerin kilogram ya da litre olarak hesaplamalarını doğru yaptınız mı?		
5. Makineyi çalıştırmadan önce gerekli ayarları kontrol ettiniz mi?		
6. Boyanacak elyafa uygun kimyasal madde ve boyar maddeleri hazırlayarak ilavelerini zamanında ve dikkatli olarak yaptınız mı?		
7. İşlem süresince gerekli kontrolleri yaptınız mı? Gerekli önlemleri aldınız mı?		
8. Boyama ve ard işlemler sonunda makineyi çıkarırken top ucunu kısa sürede bulabildiniz mi?		
9. İşlemler sonunda makine bakım ve temizliğini titizlikle yaptınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. ( ) Jet kumaş boyama makineleri yüksek sıcaklık ve basınç altında çalışan makinelerdir.
2. ( ) Jet kumaş boyama makinelerinde kumaş hareketli, banyo sabittir.
3. ( ) Jet kumaş boyama makinelerinde gövde çapı büyüdükçe kumaşta kırık oluşma riski artar.
4. ( ) Düze, kumaşın ve flottenin bağlantı zamanının gerçekleştiği ve her ikisinin de hareketli olduğu boyama işleminin meydana geldiği kısımdır.
5. ( ) Kumaştan dökülen tüy ve elyafın işlem sırasında etkili bir biçimde toplanmasını temin eden kısım “pompa”dır.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Bu öğrenme faaliyetinde edinilen bilgi ve beceriler doğrultusunda, uygun ortam sağlandığında over-flow boyama makinesinde, çalışma prensibine ve metoda uygun boyama yapabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Bulduğunuz bölgede over-flow kumaş boyama makinesi kullanan işletmelerden makinenin kısımları hakkında edindiğiniz bilgileri rapor hâline getirip bunu sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.
- İnternet üzerinden over-flow kumaş boyama makineleri ile ilgili teknik bilgi, resim gibi dokümanlar elde ederek bunları sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. OVER-FLOW BOYAMA MAKİNESİ

2.1. Çalışma Prensibi

Over-flow kumaş boyama makineleri çektirme yöntemi ile kesikli (diskontinü) olarak atmosferik basınçta (98 °C), tüp veya halat şeklinde örme ve dokuma kumaş boyayan makinelerdir. Genellikle örme kumaş boyanır. Flotte ve kumaş boyama sırasında hareketlidir.

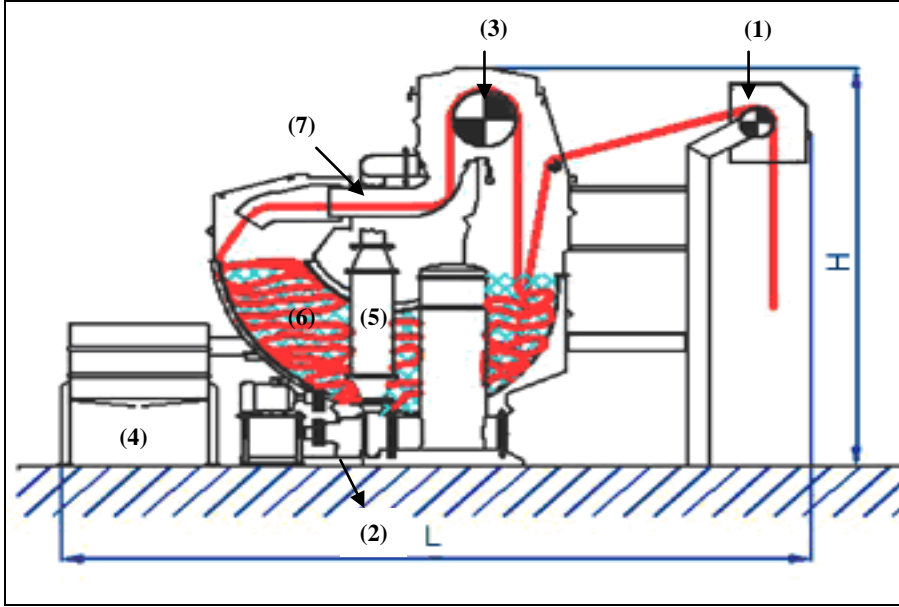
Bu makineler, over - flow veya yumuşak akımlı diye isimlendirilebilir. Bu durum muameleyi çok yumuşak kılar. Böylece çok ince ve hassas kumaşların zorlanmadan hareket etmesi sağlanır. Kapasite, göz başına 80 – 150 kg arası değişmektedir. 900 kg'a kadar materyal boyanabilir.

Makinelerin az yer kaplaması, son gelişmelerle düşürülen flotte oranı, yüzey tüylenmesi yapmaması, yoğun flotte teması sonucu düzgün boyama gibi avantajlara sahiptir.

Pamuk, viskon, yün, akrilik ve karışım (pamuk/poliakrilonitril, yün/ poliakrilonitril gibi) kumaşların ve trikotajların boyanmasında ve ön işlemlerinde kullanılır. Şimdi makinenin çalışma şeklini kısaca açıklayalım.

Over-flow kumaş boyama makinelerinde kumaşın hareketi bir jet yardımı ile değil, sadece banyonun normal akışı ile yani dinamik bir basınç olmaksızın sağlanır. Kumaş, yatay durumdaki banyo teknesinden çikrik yardımıyla huni biçimindeki bir deliğe aktarılır.

Boyama banyosu, besleme borularından bu huni şeklindeki bölümün etrafından beslenir. Huninin daralan kısmından banyonun hızıyla kumaş taşıma borusuna girer. Daha sonra tekrar tekne içinde toplanır. 98 °C'ye kadar sıcaklık elde edilebilir. Flotte oranı 1:5 – 1:20 arasındadır.

Şekil 2.1: Over-flow kumaş boyama makinesinin teknik resmi

2.2. Makinenin Kısımları

Over-flow kumaş boyama makinesi 6 ana kısımdan oluşmaktadır. Bunlar;

- Kumaş yükleme ve boşaltma aparatı (1),
- Sirkülasyon pompası (2),
- Haspel (3),
- Boyar madde - kimyasal madde hazırlama ve ilave tankı (4),
- Sıcaklık değiştirici (eşanjör) (5),
- Gövde (6),
- Taşıma borusu (7)dur.

2.2.1. Kumaş Yükleme Boşaltma Aparatı

Kumaşın makineye girişinde ve çıkışında hareket ve yön veren kısımdır.

Resim 2.1: Kumaş yükleme boşaltma aparatı

2.2.2. Sirkülasyon Pompası

Over-flow makinelerinde materyalin hareketi haspel ve flotte sirkülasyonu ile sağlanır. Sirkülasyon pompası flottenin devridaimini sağlayan kısımdır. Sirkülasyon pompasının hızı ayarlanabilir. Over-flow makineleri ile yüksek seviyede flotte sirkülasyonu elde edilir.

Pompa hızı ve devri, flotte hareketliliğini, dolayısı ile boyar maddenin elyafa çekiş hızı ve boyanacak kumaş cinsi gibi faktörlerini doğrudan etkiler. Sirkülasyon pompasının hızı haspel ile uyumlu olmalıdır. Haspel ile sirkülasyon pompasının hızının uyumlu olmaması, kumaşın gerilmesi ve haspele sarılması gibi sakıncalara sebep olur.

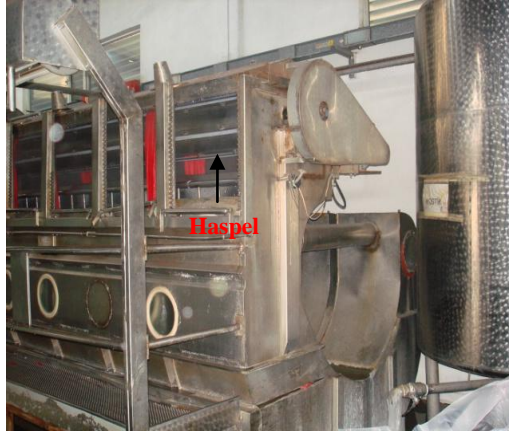

Resim 2.2: Sirkülasyon pompası

2.2.3. Haspel

Sirkülasyon pompası ile beraber kumaşın makine içindeki hareketini sağlayan kısma haspel ya da çıkırık adı verilir. Haspel kumaşın daha az gerilimle karşılaşp yıpranmaması için hareketine yardımcı olur ve taşıma borusuna sevkini sağlar.

Kumaşın makine içerisinde dakikada atacağı tur sayısı haspel, sirkülasyon pompası ile ayarlanır. Kumaş hızı 45-300 m/dk.ya çıkabilir. Farklı ham maddeli kumaşlarda hız da farklı olmalıdır.

Resim 2.3: Haspel

2.2.4. Boyar Madde Kimyasal Madde Hazırlama ve İlave Tankı

İlave tankı boyar madde ve diğer kimyasalların makine ve hazırlama tankı içerisine dozajı için kullanılır. Tankın içinde endirekt ısıtma sistemi ile flotteye ilave edilecek maddeler ısıtılır ve mikser yardımı ile karıştırılarak makineye pompalanır. Dozajlama belirli sürede yavaş yavaş yapılacaksa klape vanaları el ile ayarlanır. Makinelerin genellikle 1 adet ilave tankı vardır.

Hazırlama tankı, makinedeki banyonun boşaltılması sırasında ilave edilecek banyonun hazırlanıp vakit kaybı olmadan anında sevkini sağlar. Belirlenen sıcaklığı temin eder.

Resim 2.4: Boyar madde kimyasal madde ilave tankı ve ayar vanası

2.2.5. Sıcaklık Değiştirici (Eşanjör)

Sirküle eden flottenin hızlı ısıtma ve soğutulmasını sağlar. Makinenin üzerinde-yanında, dikey veya yatay olarak bulunur. İçerisinde 2 bۆlme vardır. Flotte ve buhar ayrı olarak geçmektedir. Birbirine indirekt olarak temas eder. Yani indirekt ısıtma oluşur.

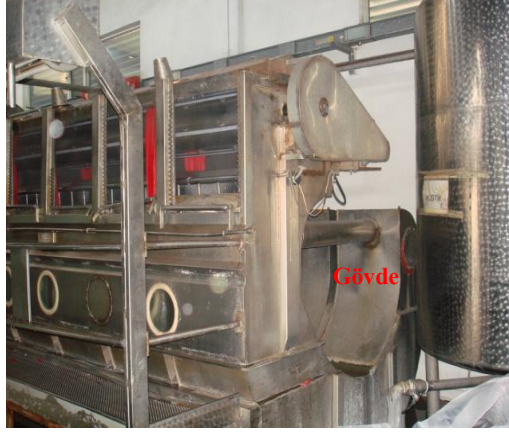
Isıtma hızı buhar ile suyun temas ettiği yüzeyin büyüklüğüne ve buharın sıcaklığına göre değişir.

Resim 2.5: Eşanjör

2.2.6. Gövde (Tekne)

Taşıma borusundan geçen kumaşın daha sonraki turlar için banyo içerisinde beklediği kısımdır. Yığılma sırasında kumaşta düğüm problemini ortadan kaldıran pastallama sistemi kullanılır. Burada sürtünme önemlidir. Sürtünme kuvveti az olursa gövde içine yığılan kumaşta abrajlı boyamaya sebep olan düğümlenme meydana gelmez.

Resim 2.6: Gövde

2.2.7. Taşıma Borusu (Over-flow)

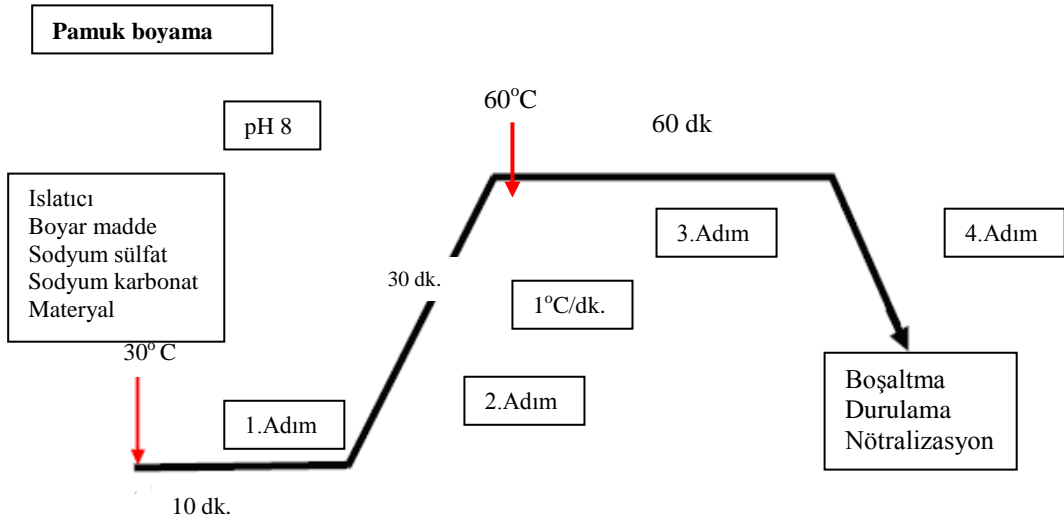
Boya teknesinden haspel tarafından çekilen kumaş daralan bir boru içerisine girer. Bu boru kısmına "taşıma borusu" denir. Kumaş bu kısımda flotte ile yoğun bir temasa girer. Böylece etkili ve düzgün bir boyama meydana gelir.

Resim 2.7: Taşıma borusu

2.3. Makinenin Programlanması

Over-flow kumaş boyama makinelerinde sadece işlem süresi, ısıtma – soğutma işlemleri otomatik haspel ve flotte sirkülasyon hızı elle veya otomatik olarak kontrol edilir. Dozajlama işlemi de elle veya otomatik olarak yapılır. Kontrol panosu makinenin arkasındadır ve kullanımı çok basittir.

2.3.1. Reçeteye Göre Hesaplamaları Yapma

Müşteri, daha önceden renk çalışması yaptırdığı ya da işletmede boyanmış rengini, istediği kumaşın miktarını ve cinsini işletmeye bildirir. Kumaş, işletme şartlarında boyanmadan önce, hatalı boyamayı önlemek için bir parça numune alınarak laboratuvarda boyama uygulaması yapılır. Daha sonra işletme şartlarına göre hesaplamalar yapılır.

2.4. Makinenin Çalıştırılması

Kumaş over-flow makinesine girdiğinde tüm boyama işlemleri (ön işlemler, boyama ve ard işlemler) yapılmış olarak çıkar. Over-flow'un işlem süresi ve sıcaklığı istenildiği gibi ayarlanabilir. Bu da büyük bir avantajdır. Boyama esnasında işleme sık sık müdahale ederek istenilen rengin tutturulması sağlanır.

2.4.1. Proses Süresince Yapılacak İşlemler

Aşağıda işletmede yapılan örnek bir boyama çalışması verilmiştir. Bu boyama çalışmasında, ön işlem ve ard işlemler, işlemler sırasında yapılan ilaveler, ilave zamanları, yapılması gereken kontroller sırasıyla verilmiştir.

- Ham materyal makineye alınırken beraberinde su da alınarak çalışmaya başlanır. Kumaş ucu haspele dolanarak diğer ucun dışarıda kalması koşuluyla geride kalan halat kısmının da içine girmesi sağlanır. Bu işlemi yaparken kumaşta yırtılmış bölgelere dikkat edilir. Yırtık bölgeler düğümlenerek makineye alınır. Kumaşta görülen yırtık kısımlar iş emri kartına rapor edilir. Çünkü hareket sırasında kumaş daha çok yırtılabilir. Makineye alınan materyalin her iki ucu dikilir ve halat şeklinde makineye verilir.
- Boyama işlemine başlarken boyama diyagramına ve reçetedeki miktarlara göre rezerve tankından ilaveler yapılır.
- Boyama diyagramına göre sıcaklık ve zaman adımlarına göre işleme devam edilir.
- Prosese göre gerekli kontroller ve durulamalardan işleme son verilir.
- Kumaşın birbirine eklenen uçları bulunur. Dikilen uçlar sökülür ve boşta kalan bir uç kumaş çıkarma aparatına verilir.

2.4.2. İşlem Süresince Gerekli Kontrollerin Yapılması

Ön işlemler, boyama işlemi ve ard işlemler sırasında yapılması gereken kontroller boyamanın düzgün yapılmasını sağlar. Bu kontrollerin yapılması hatalardan oluşacak zaman ve maliyet kaybını otadan kaldırır. Aynı zamanda emniyetli çalışmayı sağlar.

İşlemler süresince yapılacak kontroller aşağıda verilmiştir.

2.4.2.1. pH Kontrolü

Boyama, boya kasarı ve nötralizasyon işlemleri sırasında yapılan kontrollerdir. Kontrol pH kâğıdı ile yapılır. Boyar madde ile kumaş arasındaki reaksiyonun gerçekleşmesi için bu kontrolün yapılması gerekir.

1.4.2.2. Isı Kontrolü

Tüm işlem safhalarında ısı kontrolü yapılır. Flotte içerisinden ilave tankına bir miktar flotte alınır ve termometre ile ölçülür. Boyar maddenin materyale çekişine sıcaklık etkisi büyüktür, bu nedenle uygun boyama sıcaklığının kontrol edilmesi gerekir.

1.4.2.3. Renk Kontrolü

Boyama sonrası ve ard işlemler sonrası olmak üzere 2 defa renk kontrolü yapılır. Kumaştan küçük bir parça kesilir, istenilen renk ile karşılaştırılır.

1.4.2.4. Flotte Kontrolü

Makinedeki flotte oranının istenilen seviyede tutulması için yapılan kontroldür. Makinenin yanındaki ölçme skalası ile belirlenir.

1.4.2.5. Hidrofilite Kontrolü

Kasar işlemi bittikten sonra kumaşın hidrofilitesini ölçmek için yapılır. Kumaştan bir kısım kesilir ve kurutulur. Daha sonra kumaş üzerine su damlatılır. Su damlası hızlı bir şekilde nüfuz ederse hidrofilite iyidir.

2.3. Makinenin İşlem Sonrası Bakım ve Temizliği

Boyama ve ard işlemlerin bitiminde, koyu renk çalışılmış ise makinenin içi, kılavuz bez ve içinde ıslatıcı-hidrosülfite-hipoklorit gibi temizleyici maddelerden biri veya birkaçı bulunan flotte ile düşük veya yüksek sıcaklıkta 15–60 dakika çalıştırılarak kalan boyar madde giderilir.

Makinenin iç yüzeyinin pürüzsüz olması gerekir. Eğer kumaşa yüzeyden dolayı herhangi bir hasar varsa yüzey kontrolü ve temizliği yapılır. İşlemler sonrası ilave tankının, makine çevresinin temizlenmesi gereklidir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Over-flow boyama makinesinde kumaş boyayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Kumaşı makineye yerleştiniz.	➤ Kumaşta yırtık olup olmadığını kontrol ediniz. ➤ Kumaş uçlarını düzgün dikişiniz.
➤ Makineyi boyama grafiğine göre programlayınız.	➤ Boyama grafiğini iyice inceleyiniz. ➤ Boyama adımlarını sırasıyla takip ediniz. ➤ Makinedeki otomatik ve elle kontrol edilebilen kısımları kontrol ediniz.
➤ Kendi seçeceğiniz reçeteye göre gerekli hesaplamalarınızı yapınız.	➤ Hesaplamaları dikkatli yapınız.
➤ Makineyi çalıştırınız.	➤ Makineyi çalıştırmadan önce programı ve reçeteyi tekrar kontrol ediniz. ➤ Makine çalıştırma talimatına uyunuz. ➤ Makinede haspel hızının ayarını kontrol ediniz.

➤ Prosesin akışına göre ilaveleri yapınız.	➤ Kimyasal madde ilavesi yaparken dikkatli olunuz. ➤ İlave miktarlarını iyi okuyunuz. ➤ İlave tankının temizliğini kontrol ediniz. ➤ Boyar maddeyi iyi çözünene kadar kontrol ediniz.
➤ Proses süresince gerekli kontrolleri yapınız.	
➤ Boyama ve ard işlemler sonunda kumaşı makineden çıkarınız.	➤ Makinedeki tüm işlemlerin bittiğinden emin olunuz. ➤ Kumaşın gerilimsiz çıkmasına dikkat ediniz.
➤ Makinenin temizlik ve bakımını yapınız.	

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız beceriler için **Evet**, kazanamadığınız beceriler için **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Makineye alınacak kumaşın cinsini kontrol ettiniz mi?		
2. Kumaşı makineye alırken yırtık olan yerleri kontrol ettiniz mi?		
3. Boyama grafiğine uygun programı programatöre kaydettiniz mi?		
4. Boyama reçetesini doğru hazırladınız mı? Kullanılacak maddelerin kilogram ya da litre olarak hesaplamalarını doğru yaptınız mı?		
5. Makineyi çalıştırmadan önce gerekli ayarları kontrol ettiniz mi?		
6. Boyanacak elyafa uygun kimyasal madde ve boyar maddeleri hazırlayarak ilavelerini zamanında ve dikkatli olarak yaptınız mı?		
7. İşlem süresince gerekli kontrolleri yaptınız mı? Gerekli önlemleri aldınız mı?		
8. Boyama ve ard işlemler sonunda makineyi çıkarırken top ucunu kısa sürede bulabildiniz mi?		
9. İşlemler sonunda makine bakım ve temizliğini titizlikle yaptınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyarak boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. Over – flow kumaş boyama makinesi ..... basınç altında çalışan bir makinedir.
2. Over – flow kumaş boyama makinesinde flottenin devrini ..... pompası sağlar.
3. .... kumaşın daha az gerilimle karşılaşp yıpranmaması için hareketine yardımcı olur ve taşıma borusuna sevkini sağlar.
4. Over – flow kumaş boyama makinesinde kumaşın flotte ile yoğun bir temasa girdiği kısım ..... dur. Böylece etkili ve düzgün bir boyama meydana gelir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. Peroksit kontrolü, boyama işlemi sonrası yapılır.
2. 1:12 flotte oranı ile 300 kg materyali boyamak için 4200 l banyo kullanılır.
3. Sentetik ve düşük gramajlı kumaşlar boyanırsa düze basıncı yüksektir.
4. Kumaşın daha az gerilimle karşılaşp yıpranmaması için kumaş düzeye gelmeden kumaşın hareketini sağlayan kısım haspel (çıkırık)dir.
5. Manometre, jet boyama makinelerinde flotte basıncını ölçen kısımdır.
6. Isıtma hızı buhar ile suyun temas ettiği yüzeyin büyüklüğüne ve buharın sıcaklığına göre değişir.
7. Over – flow kumaş boyama makinesinde kumaşın hareketi düze yardımıyla sağlanır.
8. Over – flow kumaş boyama makinesinde yüzey tüylenmesi meydana gelmez.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1'İN CEVAP ANAHTARI

1	Doğru
2	Yanlış
3	Yanlış
4	Doğru
5	Yanlış

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	Atmosferik
2	Sirkülasyon
3	Haspel
4	Taşıma Borusu

MODÜL DEĞERLENDİRMENİN CEVAP ANAHTARI

1	Yanlış
2	Yanlış
3	Doğru
4	Doğru
5	Yanlış
6	Doğru
7	Yanlış
8	Doğru

KAYNAKÇA

- **TARAKÇIOĞLU Işık, *Tekstil Terbiyesinde Aplikasyon Yöntemleri ve Makineleri*, EÜ Tekstil Konfeksiyon Basımevi, İzmir, 2000.**